

Міністерство освіти і науки України
Управління освіти і науки Черкаської обласної державної адміністрації
Комунальний вищий навчальний заклад
« Уманський гуманітарно-педагогічний
коледж ім. Т. Г. Шевченка »

**V ВСЕУКРАЇНСЬКА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
ОНЛАЙН-КОНФЕРЕНЦІЯ
«ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА
СОФІЇ РУСОВОЇ ТА СУЧАСНІ
ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ
В УКРАЇНІ»**

**V ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ОНЛАЙН – КОНФЕРЕНЦІЯ
«ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА СОФІЇ РУСОВОЇ ТА СУЧАСНІ
ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ»**

**V ВСЕУКРАЇНСЬКА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
ОНЛАЙН-КОНФЕРЕНЦІЯ
«ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА
СОФІЇ РУСОВОЇ ТА СУЧАСНІ
ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ
В УКРАЇНІ»**

**18 - 19 лютого 2021 р.
М. Умань**

Міністерство освіти і науки України

Черкаська обласна державна адміністрація

Управління освіти і науки

КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка»

**«ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА СОФІЇ РУСОВОЇ
ТА СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ»
(з нагоди 165-ї річниці від дня народження
видатної просвітельки)**

Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної онлайн – конференції

18 –19 лютого 2021 року

(тези доповідей)

УМАНЬ
ВПЦ «Візаві»
2021 рік

Редакційна колегія:

Крамська З. М. – в.о. директора коледжу, заступник директора з навчальної роботи КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка», викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист

Зайченко І. В. – доктор педагогічних наук, професор, викладач КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка»

Панченко Л. Ф. – заступник директора з соціально-гуманітарної та виховної роботи, викладач вищої кваліфікаційної категорії КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка»

Денисюк Т. К. – кандидат філологічних наук, методист КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка», викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист

Любченко І. І. – кандидат педагогічних наук, голова циклової комісії педагогіки, психології та методик дошкільної освіти КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка», викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист

Кучай А. І. - кандидат педагогічних наук, викладач КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка», викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист

Фещенко Г. В. – кандидат педагогічних наук, завідувач заочного відділення КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка», викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист

Вишневецька Л. Г. – завідувач відділення музичного мистецтва КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка», викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист

Козак Н. Д. – голова циклової комісії образотворчого мистецтва та методик навчання КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка», викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист

Поштарук Л. І. – завідувач відділення дошкільної і початкової освіти КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка», викладач вищої кваліфікаційної категорії, магістр

Сидорчук Л. П. – завідувач відділення соціальної та спеціальної освіти КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка», викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист

Соболенко О. І. - голова циклової комісії соціальної роботи і методики соціально-педагогічної діяльності КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка», викладач вищої кваліфікаційної категорії

Шпильова М. О. - методист КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка», викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист

П 24 Педагогічна спадщина софії русової та сучасні проблеми реформування національної освіти в Україні (з нагоди 165-ї річниці від дня народження видатної просвітительки) : Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної онлайн – конференції, 18 –19 лютого 2021 р. – Умань : ВПЦ «Візаві», 2021. – 426 с.

ЗМІСТ

Бегас Л. Д.	9
Українська національна школа очима Софії Русової	
Бойчевська І. Б., Веремюк Л. Л.	12
Вплив еміграційної педагогічної діяльності на погляди Софії Русової	
Вільхова О. Г.	15
Ідеї морального виховання у педагогічній спадщині Софії Русової	
Волинець А. А.	17
Естетичні погляди Софії Федорівни Русової	
Галузінська М. І.	23
Ідеї Софії Русової крізь призму часу	
Гальонка О. А., Ланько Н. О.	27
Про національно-патріотичне виховання учнів на засадах ідей Софії Русової	
Гнізділова О. А.	38
Національно зорієнтована модель дошкільного виховання у педагогічній спадщині Софії Русової	
Григоренко В. Є., Кравчук А. О.	44
Естетичне виховання дітей у педагогічній спадщині Софії Русової	
Гришко О. І., Клевака Л. П.	47
Роль жінки у вихованні дитини в педагогічній спадщині Софії Русової	
Зайченко І. В.	50
Про деякі філософські й методологічні основи педагогічної концептосфери Софії Русової	
Зімакова Л. В., Манжелій Н. М.	63
Мовна соціалізація дітей дошкільного віку на засадах лінгводидактичної спадщини Софії Русової	
Іщенко Л. В., Журавко Т. В.	67
Лінгводидактичний аспект педагогічної спадщини Софії Русової	
Карнаух Л. П.	71
Софія Русова про національне дошкільне виховання	
Княжева І. А.	74
Національне виховання дітей у педагогічному вимірі Софії Русової	
Кобко Л. М.	76
Ідея особистісно орієнтованого навчання у педагогічній спадщині Софії Русової	
Коваленко О. В.	84
Вимоги до педагога у спадщині Софії Русової та новий професійний стандарт вчителя: погляд крізь час	
Ковальчук Н. П.	89
Педагогічні ідеї щодо формування соціальної активності в старших дошкільників у працях Софії Русової: реалії та сьогодення	

Кочерга О. М.	92
Проблема відповідальності вчителя у педагогічній спадщині Софії Русової	
Кочерга О. М., Кошова В. В.	103
Погляди Софії Русової на вчителя та його роль у суспільному розвитку	
Кочерга О. М., Кузнєцова К. М.	106
Погляди Софії Русової на розумове виховання особистості	
Кочерга О. М., Чепурна Т. П.	109
Софія Русова про фізичне виховання підростаючих поколінь	
Кравчук Н. П.	113
Рухливі та народні ігри, як засіб здоров'язбереження дітей у педагогічній спадщині Софії Русової	
Кучай А. І.	117
Педагогічна спадщина С. Русової в контексті розвитку дошкільної освіти	
Любченко І. І.	120
Софія Русова й українське відродження першої половини ХХ століття	
Любченко І. І., Бондар А. В.	130
Софія Русова і початкова школа	
Любченко І. І., Гливенко А. В.	133
Педагогічні ідеї Софії Русової	
Любченко І. І., Джулай А. О.	136
Погляди Софії Русової на проблеми психології соціалізації особистості	
Любченко І. І., Діхтяренко А. І.	139
Виховні принципи Софії Русової	
Любченко І. І., Дяжур С. С.	141
Софія Русова – фундатор національного дошкільного виховання в Україні	
Любченко І. І., Заболотна А. А., Сажієнко І. А.	145
Софія Русова як історик педагогіки в період еміграційної діяльності	
Любченко І. І., Музика І. П.	148
Софія Русова як історик педагогіки	
Любченко І. І., Ярмуш А. М.	153
Педагогічна спадщина Софії Русової	
Малишева Л. С., Гончар Н. О.	156
Актуальність ідей Софії Русової для сучасної освіти	
Мардарова І. К.	159
Внесок Софії Русової в теорію і практику дошкільної освіти	
Мельничук Т. Ф.	162
Актуальність ідей Софії Русової щодо національного і морального відродження українського жіноцтва у ХХІ столітті	

Павленко Ю. Г.	172
Софія Русова про музеї та доцільність їх використання в освітній діяльності	
Пасічніченко А. В.	176
Використання педагогічних ідей Софії Русової у процесі формування особистості дитини дошкільного віку	
Пахольчук І. С.	179
Національно-патріотичне виховання у візіях «Рідної школи» Софії Русової	
Попиченко С. С.	182
Головні, співзвучні сучасності ідеї праці Софії Русової «Дошкільне виховання»	
П'ясецька Н. А., Шпильова М. О.	185
Погляди Софії Русової на фізичне виховання дітей в Україні	
Терлецька У. І.	190
Школа іноземних мов Bright English у Чернігові	
Фещенко Г. В., Решетняк А. О.	194
Софія Русова про виховання особистості	
Фещенко Г. В., Харченко Д. О.	197
Софія Русова про значення морального виховання у становленні особистості молодшого школяра	
Фещенко Г. В., Хоменко Л. В.	200
Софія Русова та її погляди на українську національну школу	
Чекан О. І., Дочинець Г. Д., Вовчок В. М.	205
Розвиток звуковимови з використання гри у дошкільному віці	
Чекан О. І., Лукачина Л. В., Медвідь А. В.	208
Розвиток графомоторних навичок у дітей дошкільного віку	
Чекан О. І., Селей В. С.	213
Формування трудових умінь і навичок у дітей середнього дошкільного віку	
Чекан О. І., Сідун Я. Є.	216
Проблема сенсорного виховання у загальній психології та педагогіці	
Штангей С. В.	220
Педагогічна спадщина Софії Русової	
Юзик О. П.	223
Дидактика у поглядах Софії Русової та науковців республіки Польщі: ретроспективний аналіз праць	
Ямчук П. М.	228
Софія Русова – пасіонарна постать українського націєтворення	
Андрієнко І. М.	234
Софія Русова – педагог просвітителів	
Войтенко Г. М.	237
Рідна мова – це перша умова, щоб учні проходили науку свідомо	
Войтенко Г. М., Цевенко С. Р.	240
Софія Русова – основоположниця української дошкільної педагогіки	
Гарбар С. В.	242

Погляди Софії Федорівни Русової на проблеми морального виховання дітей дошкільного віку	
Єрмак В. О.	245
Пам'ять серця – Україна. Софія Русова і українська ідея	
Загородня Т. В., Загородня А. А.	255
Впровадження патріотичних ідей Софії Русової в умовах сучасного ЗДО	
Коврова Є. Б.	259
Естетичне виховання дітей дошкільного віку в системі педагогічних поглядів Софії Русової	
Козак Н. Д.	262
Естетичне виховання дошкільників засобами образотворчого мистецтва у педагогічній спадщині Софії Русової	
Корж Н. М.	266
Живемо і працюємо за заповідями Софії	
Крикунова О. В.	271
Педагогічні погляди Софії Русової щодо формування особистості	
Крикунова О. В., Грищук Т. А.	275
Соціально-педагогічна діяльність Софії Русової	
Крикунова О. В., Черінько А. С.	278
Соціально-педагогічні чинники становлення і розвитку особистості дитини в сучасному освітньому просторі	
Крупенко І. М., Звариченко В. В.	281
Софія Русова як один із засновників теорії і практики української національної дошкільної освіти	
Крупенко І. М., Коломієць С. Н.	284
Генератор педагогічних ідей	
Крупенко І. М., Кузьменко Я. П.	290
Естетичний розвиток дитини в творчій спадщині Софії Русової	
Крупенко І. М., Сікорська Л. О.	293
Софія Русова як класик педагогіки	
Крупенко І. М., Мельникович К. М.	297
Софія Русова – визначний теоретик дошкільного виховання дитини	
Кузьменко О. М.	301
З досвіду використання педагогічної спадщини Софії Русової у процесі морального виховання учнів початкових класів закладу середньої освіти № 3 м. Чернігова	
Куценко Т. І., Чепель А. С.	313
Розвиток патріотичних ідей Софії Русової в умовах сучасного ЗДО	
Куцерда В. В.	317
Софія Русова про вплив гри на розвиток дитини	
Ланько Н. О.	320
Вклад Софії Русової у формування української національної школи та популяризація ідей видатного педагога на Чернігівщині	
Лісова Л. П.	332
Впровадження педагогічної спадщини Софії Русової на уроках	

англійської мови у сучасній школі

Лісова Н. В.	337
Національно-патріотичне виховання дітей як педагогічна проблема творчої спадщини Софії Русової	
Макарчук А. Р., Король І. С.	342
Естетичний розвиток дитини в творчій спадщині Софії Русової	
Малишева Д. Р.	344
Прогресивні ідеї Софії Русової стосовно мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку	
Мартинюк В. В.	348
Національно-патріотичне виховання в закладі дошкільної освіти на засадах педагогічних ідей Софії Русової	
Маршалковська О. В.	352
Естетичний розвиток дитини в творчій спадщині Софії Русової	
Матяш Н. О., Ломака О. С.	354
Розвиток патріотичних ідей Софії Русової в умовах закладу дошкільної освіти	
Мухіна О. М.	358
Погляди Софії Русової на проблеми психології і соціалізації особистості та сучасна школа	
Опалко Г. П., Нестеренко А. В.	365
Формування почуття патріотизму у дошкільників	
Панченко Л. Ф., Панченко О. Т.	368
Національно-патріотичне виховання в закладах дошкільної освіти (сучасність та концепція національного виховання Софії Русової)	
Поштарук Л. І., Заблоцька С. О.	371
Софія Русова – фундатор українського краєзнавства	
Самусенко О. М., Поштарук О. А.	375
Погляди Софії Федорівни Русової на проблеми формування характеру дітей дошкільного віку	
Седлецька О. М., Седлецький М. О.	377
Погляди Софії Русової на проблеми збереження здоров'я дітей та вплив на нього соціально-економічних умов життя	
Сіроштан О. П.	379
Концепція національного виховання Софії Русової	
Слупіцька С. М., Гвасалія А. Д.	383
Актуальність ідей української національної системи освіти і національного виховання Софії Русової	
Слупіцька С. М., Панченко А. С.	386
Погляди Софії Русової на проблеми психології та соціалізації особистості	
Соболенко О. І.	391
Соціалізація світогляду учнів у працях Софії Русової	
Суддя З. О.	394
Сучасний дитячий садок крізь призму педагогічної спадщини Софії Русової	

Ходак Т. В.	399
Актуальність педагогічних поглядів Софії Русової в світлі концепції Нової української школи	
Хорольська О. Г.	403
Софія Русова про формування християнської моралі в психології особистості дитини	
Черевко Л. В.	406
Софія Русова про естетичний розвиток дітей засобами малювання	
Шарапанюк А. Й.	409
Софія Федорівна Русова про національну систему освіти та виховання	
Шелест О. П.	412
Софія Русова про соціалізацію дитини	
Юзик М. А.	415
Актуальність ідей Софії Русової щодо навчання української мови і математики у початковій школі	
Яценко Т. В., Бойченко А.	417
Розвиток мови дитини у працях Софії Русової	
Заболотенко О. В.	
Впровадження ідей національного виховання Софії Русової	

ІЩЕНКО Людмила Валентинівна,

*доктор педагогічних наук, професор, завідувач
кафедри психології та педагогіки розвитку дитини,*

ЖУРАВКО Тетяна Валеріївна,

*викладач-стажист,
кафедри психології та педагогіки розвитку дитини,*

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

(м. Умань, Україна)

ЛІНГВОДИДАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ СОФІЇ РУСОВОЇ

Актуальність дослідження визначається концептуальними положеннями розбудови національної системи дошкільного виховання, зокрема мовної освіти найменших громадян України, їх мовленнєвого розвитку, вихованням у дітей свідомого ставлення до мовних традицій, до мови як національної культурної цінності. Успішному розв'язанню цих завдань сприятиме оптимальне поєднання в освітньому процесі закладу дошкільного освіти класичної педагогічної спадщини і сучасних досягнень наукової думки. Таким класичним золотим фондом дошкільної галузі вітчизняної лінгводидактики є педагогічна концепція навчання дітей рідної мови в українському дитячому садку С. Ф. Русової.

Полум'яна патріотка України, організатор першого в Україні національного дитячого садка, автор концепцій національної системи освіти, національної школи та національного дошкільного виховання Софія Федорівна Русова розробила фундаментальні теоретико-методологічні проблеми мовної освіти найменших громадян України: співвідношення біологічного й соціального в мовленнєвому розвитку дитини; мету, зміст, завдання, засоби, форми, методи і прийоми навчання дітей рідної мови в українському дитячому садку; визначила місце українського фольклору, народних традицій, свят, кращих художніх творів українських письменників

у мовленнєвому розвитку дітей, її ідеї співзвучні з провідними принципами реформування освіти в Україні та провідними положеннями державної політики мовної освіти громадян України.

Вивчення науково-педагогічної спадщини С. Русової було започатковано в Україні тільки в 90-х роках ХХ століття (Г. Дацюк, Н. Копиленко, О. Проскура). Упродовж 1991-1997 років на сторінках українських часописів періодично публікувалася низка статей, що висвітлювали педагогічні погляди вченої (А. Богуш, В. Вербицький, М. Зваричевська, О. Лахтадир, М. Мельничук, Н. Навальна, З. Нагачевська, І. Пінчук, Д. Чередниченко, О. Проскура, О. Сухомлинська, Т. Садова, Є. Сявавко та ін.).

Досить докладно з фаховою обізнаністю в її роботах дається характеристика біологічного ґрунту, вродженого матеріального субстрату для опанування мови дитиною. Дитина родиться з готовим вже знаряддям для того, зауважує автор, щоб голосно говорити – «має язик, вуста, горлянку, легені» [3, С. 103]. Натомість не має її майже до кінця першого року, бо «мова – це не тільки звуковий вияв, а процес розумовий, який поволі розвивається у дитини, в залежності від її інтелектуального розвитку» [3, С. 43-44].

У цих судженнях ученої бачимо взаємозв'язок біологічного й соціального в розвитку мовлення дитини, в опануванні нею вродженим, але бездіяльним мовним апаратом. Акумуляючи думки провідних зарубіжних учених із психології мовлення (Болдвін, Дьюї, Кіне, Монтессорі, Сюзлі, Штерн та ін.), С. Русова описує, як під впливом соціального оточення і виховання відбувається розвиток словесного мовлення у дітей. Міркування автора з цього приводу цілком доречно будуються на визначенні двох об'єктивно існуючих та взаємозв'язаних аспектів у розвитку мовлення – переймання і власної творчості дитини, природу яких складає активність.

У мові, за С. Русовою, поєднуються вроджені, набуті та соціальні фактори. Мова є тим ланцюгом, вважає автор, що поєднує попередні та

наступні покоління. Вартість мови не в самих словах, які промовляє дитина, зауважує С. Русова, спираючись на дослідження Болдвіна, а в тому, що мова є знаряддям розвитку розуму, «переймаючи звуки і слова, дитина мовочищує перед собою шлях до ширшого розуміння слів, як виразу думки» [1, С. 104].

С. Русова описує свої спостереження за тим, як дитина вчиться сама висловлюватися і зазначає, що саме тут ми помічаємо «дуже суб'єктивний процес», оскільки одна дитина починає говорити словами дуже рано (у 2-3 роки), друга – довго мовчить. У такому випадку потрібне, з погляду автора, втручання соціального фактору, зокрема дорослих, слід спонукати дитину позначати свої бажання не рухами, а словами [2, С. 43-44].

Софію Федорівну Русову можна вважати засновником методики розвитку мовлення та навчання дітей рідної (української) мови в Україні. Вона визначила й описала в своїх працях засоби, методи і прийоми, форми організації навчально-мовленнєвої діяльності та шляхи розвитку мовлення в українському дитячому садку.

Найважливішими засобами розвитку мовлення дітей, з погляду автора, виступають: довкілля, мистецтво, художня література, національні свята, український фольклор, грамота, драматизація.

Серед методів навчання дітей рідної мови С. Русова рекомендує використовувати: спостереження, екскурсії, розглядання картин та бесіда за їх змістом, розповідання за малюнками, читання оповідань, заучування віршів, розповідання дітей, переказ художніх творів, бесіди, ігри-драматизації, розповідання казок, вправи та ігри.

Провідними прийомами розвитку мовлення дошкільнят у спадщині Софії Федорівни є переймання (наслідування), взірць мовлення дорослих, запитання, зіставлення.

Важливим засобом мовного та фонематичного слуху С. Русова вважала мистецтво, зокрема слухання музики (особливо ритмічної), спів народних пісень, музичні ігри.

Слух, стверджувала автор, найкраще розвивається музикою. Задля цього дитині потрібно співати народні пісні, грати ритмічні мелодії (веселі військові марші, танцювальну мелодію), вчити дітей розпізнавати швидкі і повільні ритми, співати хором прості пісні з невисоким регістром: найкраще починати з народних пісень. Це сприяє розвитку і мовного слуху, і виразності мовлення.

Теоретичне обґрунтування С. Русовою місця і ролі рідної мови в житті дитини, в родині, в освітньому процесі закладу дошкільної освіти є концептуальними і сьогодні в період розбудови національної системи освіти в Україні. Вимоги Софії Русової щодо навчання дітей рідною мовою, за підручниками, написаними рідною мовою, панування в навчально-виховних закладах рідного поетичного слова, національного мистецтва, літератури, культури, фольклору, традицій, наявність витончених мовленнєвих зразків української літературної мови педагогів – все це є ґрунтом для створення в Україні справжніх національних родинних дошкільних закладів, про які мріяла С. Русова.

Кожна дитина – це унікальна індивідуальність. Відтак педагог мусить працювати з кожною дитиною, добирати задля неї адекватні форми, методи і прийоми розвитку мовлення і навчання дітей рідної мови.

Список використаних джерел:

1. Русова С. Ф. Вибрані педагогічні твори. (Упорядник Проскура О. В.). –К: Освіта, 1996. – 304 с.
2. Русова С. Ф. Нові методи дошкільного виховання. // Дошкільне виховання. – 1992. – № 2-3. – С.13.
3. Русова С. Ф. Теорія і практика дошкільного виховання. – Львів – Краків – Париж: Просвіта, 1993. – С.127.